

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění
Dějiny křesťanského umění

Vladimíra Kleinová

Zlatá růže císařovny
Marie Anny

bakalářská práce

Vedoucí práce: Dr. Phil. Karel Otavský

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury jsem uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Bílovci dne 15. 7. 2007

Vladimíra Kleinová
Vladimíra Kleinová

Na tomto místě bych ráda poděkovala především panu Dr. Phil. Karlu Otavskému za laskavé a trpělivé vedení mé práce a pomoc. Mé díky patří též pracovníkům správy Pražského hradu za umožnění přístupu k Růži císařovny Marie Anny.

Obsah

1.Úvod.....	str. 4
2.Zlatá růže a obřady se zlatou růží spojené.....	str. 5
2.1Neděle Laetare v Santa Croce in Gerusalemme.....	str. 8
2.1.1 Předání růže v papežských komnatách a procesí do kostela Santa Croce in Gerusalemme.....	str. 9
2.1.2 Růže během papežské mše.....	str. 10
2.1.3 Návrat papeže do lateránského paláce a darování růže.....	str. 11
3. Zlatá růže císařovny Marie Anny.....	str. 12
3.1 Popis zlaté růže.....	str. 13
3.1.1 Kytice.....	str. 13
3.1.2 Váza.....	str. 15
3.1.3 Podstavec.....	str. 19
3.2 Technické údaje.....	str. 21
3.3 Restaurátorské zádkroky.....	str. 22
3.4 Současný stav.....	str. 23
4. Historické souvislosti a osoby.....	str. 24
4.1 Císařovna Marie Anna.....	str. 26
4.2 Papež Řehoř XVI. a politická situace v Církevním státě.....	str. 28
5. Závěr.....	str. 31
6. Summary.....	str. 32
7. Seznam pramenů a literatury.....	str. 35

1. Úvod

Tématem mé bakalářské práce je Zlatá růže císařovny Marie Anny v katedrálním pokladu sv. Víta. Tuto zlatnickou práci jsem si vybrala pro její kvalitu i zajímavost z hlediska liturgie a historie. Zvyk darování růže vystřídal prastarou praxi posílání „Zlatých klíčů sv. Petra“ tento zvyk zavedl papež Řehoř II. nebo Řehoř III. Mezi růží a klíči existovala jistá analogie: oba dary byly z čistého zlata, posvěceny a věnovány papeži významným věřícím a podporovatelům církve. Klíče byly navíc jakýmsi relikviáři, neboť obsahovaly piliny ze stolce sv. Petra.¹

Udělování zlatých růží významným osobnostem a institucím je zvyk mající dlouhou historii a přetrvávající do dnešních dnů, jehož historii lze sledovat do 11. století. Tyto drahocenné zlatnické práce, papežové světili po staletí v rámci každoroční speciální liturgie na čtvrtou postní neděli Laetare a pak darovali vybraným osobnostem jako výraz uznání a díku za činy či projevy oddanosti katolické církvi. Takto obdarovanými se mohli stát králové, královny, princové, princezny, vysoci šlechtici, politici, generálové a diplomati známí svým katolickým duchem a lojalitou k Svatému stolci, ale i města, kláštery či kostely. V Praze jsou literaturou zmiňovány dva exempláře z období klasicismu, první ve Strahovské knihovně dar francouzské královny Marie Louisy opatovi kláštera na Strahově² a druhá je růže císařovny Marie Anny, nyní

Obr. 1 Celkový pohled na kytici růží

¹ Golden Rose, in: Catholic encyklopedia, <http://www.newadvent.org/cathen/06629a.htm> vyhledáno 20. 4. 2006 tento odkaz čerpá z knih: GIOBBIO: Lezioni di Diplomazia Ecclesiastica, Rome 1899, ANDRÉ, WAGNER: Dictionnaire de Droit Canonique III

BARRY: The Sacramentals, Cincinnati 1858

²Dana STEHLÍKOVÁ, Encyklopédie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví, Praha 2003 str. 428

součást pokladu katedrály sv. Víta. Třetí růže v našich zemích je darem papeže Jana Pavla II. klášteru ve Velehradě z roku 1994.³

Růže ve svatovítském chrámovém pokladu nese jméno své první majitelky, rakouské císařovny a české královny Marie Anny Karolíny Pii Sardinské (1803-1884), obdarované jak uvádí rytý dedikační nápis na osmibokém plintu papežem Řehořem XVI. z roku 1831. Svým testamentem z roku 1874⁴ odkázala růži pokladnici katedrály sv. Víta v Praze. Dílo dnes patří k významným novodobým přírůstkům svatovítského chrámového pokladu, kde je vedeno pod evidenčním číslem K 24 jako kulturní památka - I. kategorie.

Cílem mé studie není jen popis samotné růže, ale i pokus o bližší seznámení se s osobnostmi Marie Anny, jejího chotě Ferdinanda I. Dobrotivého (1793-1875) a dárce růže papeže Řehoře XVI., stejně tak jako s celou tehdejší politickou situací, která tvoří pozadí vzniku této zlatnické práce. Také jsem se snažila přiblížit samotný obřad svěcení růže a ceremoniál s tím spojený. Tato práce mi poskytla možnost ověřit si znalosti nabyté za tři roky studia oboru Dějiny křesťanského umění a získat řadu dalších.

2. Historie růže a obřady se zlatou růži spojené

„Zlatá květina a její zářící lesk ukazuje přímo Krista a jeho královský majestát, jenž je zvěstován skrz proroctví „růže z pole, lilie z údolí“, její příjemná vůně je vůní Krista, jež by se měla rozšířit mezi jeho věřícími následovníky“ (papež Lev XIII., Acta, vol. VI. 104).⁵

Růže (Rosa)

Patří do rostlinného rodu čeledi růžovitých (Rosaceae), tedy k dvouděložným vytrvalým bylinám až keřům, jen někdy k letničkám. Růže jsou trnité, v červnu a červenci kvetoucí keře s lichozpeřenými listy. Květenství mívají hroznovitá, vrcholičnatá nebo jednotlivé květy, které jsou obvykle obouphlavné, 4 až 8 četné. Květy růží bývají pětičetné

³ Dana Stehlíková (pozn. 2), str. 428

⁴ Kapitulní registratura odd. 26. fasc. 4. č. 9

⁵ Catholic encyklopedia, (pozn. 1)

Obr. 2 Detail jednoho z vedlejších květů

s baňkovitou číškou, jež po odkvetení zdužnatí v nepravý plod zv. Šípek, obsahující plstnaté nažky.⁶ Tento rod obsahuje na 300 druhů těžko od sebe rozeznatelných, tvořících velké množství forem, variet a kultivarů

Historie pěstování růží

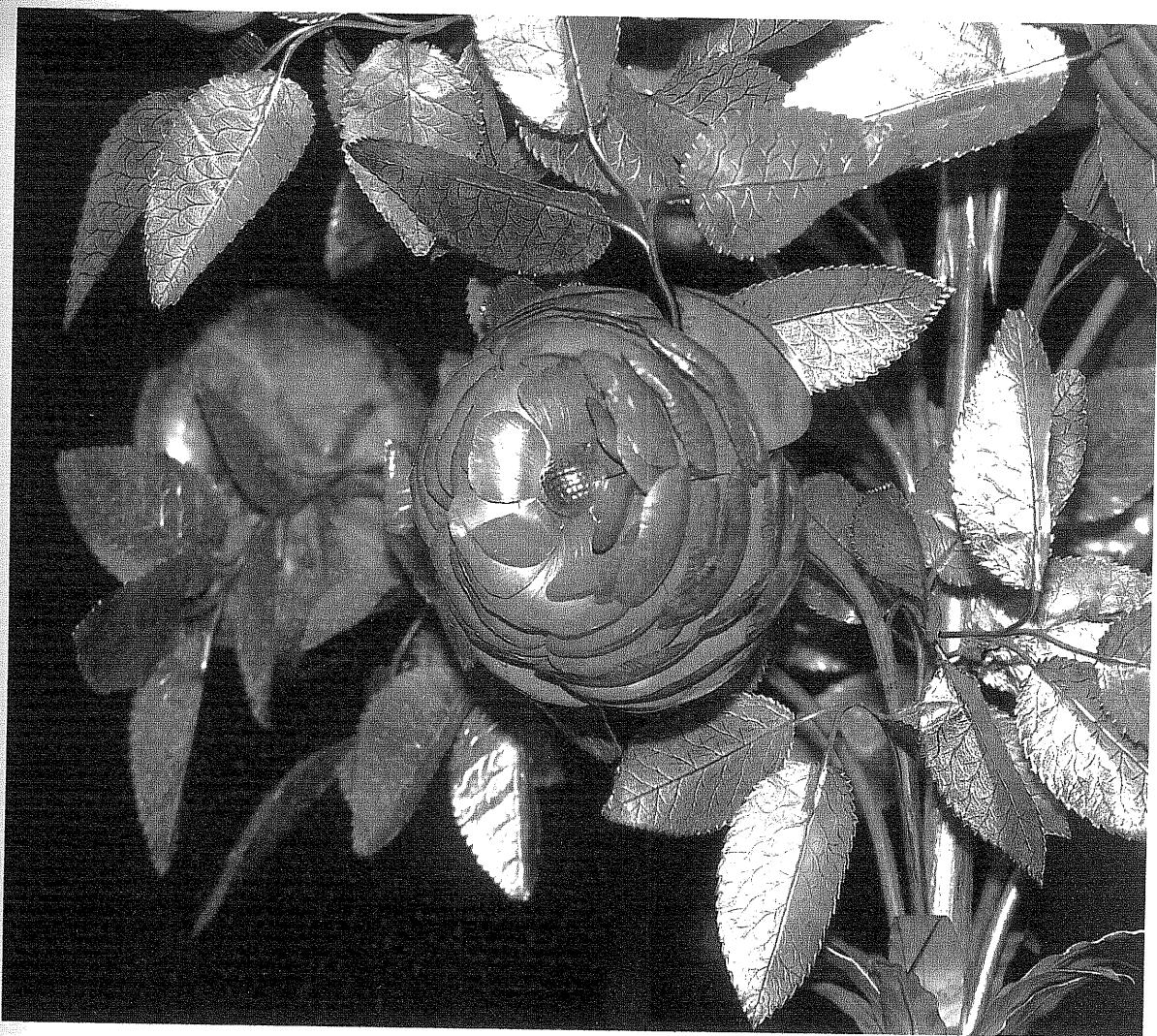
Růže existovaly již před miliony let jak dokazují jejich zkameněliny jen málo podobné těm dnešním. Jsou to velmi rozšířené okrasné rostliny ojedinělé tím, že kvetou po celé léto až do zámrazu. Divoké druhy růží jsou rozšířeny takřka po celé Evropě, v Asii mimo tropické oblasti, dále v Severní Americe i v horách severní Afriky. Nejvíce druhů divokých růží nalezneme ve Středomoří, v Malé Asii a v Číně.

Asi od 4. tisíciletí před n. l. se objevují motivy růží jako ornamenty na archeologických nálezech; se šlechtěním růží začali pravděpodobně první osadníci v Číně. Ukazatelem důsledku výběru a cíleného pěstování je zmnožení původních pěti plátků, jež mají divoké růže. Na Krétských hliněných nádobách a nástěnných malbách z doby 1 600 let před n. l. se objevují zobrazení květů růží o šestnácti okvětních lístcích. Staří Řekové

⁶ Ottův slovník naučný, XXII, Praha 1904, str. 377

a Římané rozlišovali víc než deset typů růží. Po zániku římské říše se stali pěstiteli růží hlavně Arabové. V 11. až 13. století za křižáckých válek bylo dovezeno mnoho růží z Orientu mimo jiné do Francie, jenž se stala střediskem jejich pěstování. Růže měly své místo i v klášterních zahradách nejen z důvodů estetických, ale i medicínských, (známá byla destilace růžové silice). Zlom ve šlechtění růží nastal ve Francii za císaře Napoleona I. kdy císařovna Josefina shromáždila v zahradě Malmaison u Paříže všechny jejich známe odrůdy, a v této době se začalo s dalším záměrným křížením a dovážením dalších druhů růží až z východní Asie.

Růže se za dobu své kulturní historie stala také významným symbolem nejen křesťanské víry, ale je používána i v heraldice.⁷ U nás např. v erbech rodů Vítkovů, pánu z Krumlova, v Anglii např. červená a bílá růže Yorků a Lancasterů. V dobách starých Indů,

Obr. 3. Detail květů s lístky

⁷ Ottův slovník naučný (pozn. 6), str.382

Asyřanů a Egypťanů byla znamením úcty.⁸ Hérodot vypravuje, že Babylóňané nosili stříbrné růže na hůlkách při slavnostech. Pro její oblibu prostopášnými císaři byla v dobách starého Říma nazývána „květina neřesti“. Nejen v liturgii je její květ je symbolem lásky, čistoty a Panny Marie, její trny symbolizují utrpení a listy jsou symbolem naděje. Naopak celá kytice vyjadřuje obecně lásku a také úctu, vděčnost i důvěru.

Krom toho byla růže již od dob starého Říma znamením mlčenlivosti a měla Obr. 4 Rosa centifolia odvracet pletichy a tlachání: Papež Hadrián VI. Dal umístit růži na zpovědnici jako odznak mlčenlivosti.

Růží se užívá ke zdobení chrámů, oltářů, k posypávání cest při slavnostních průvodech a procesích, k ozdobě hrobů a všeobecně k uctění zesnulých. Arabové umývali růžovou vodou křesťanské chrámy, jež přeměňovali v mešity.⁹ Užívá se jich k zdobení chrámů, oltářů, k posypávání cest při slavnostních průvodech a procesích, k ozdobě hrobů a všeobecně k uctění zesnulých.

Rosa centifolia – růže stolistá

Patří mezi jednou kvetoucí růže. Jsou to křoviny žlaznatě ostnitě s květem hustě plným libovonným, zimě odolná.¹⁰

2.1 Neděle Laetare v Santa Croce in Gerusalemme

Čtvrtá neděle postní před Velikonocemi, označována podle začátku introitu Neděle Laetare, je den kdy papežové odedávna světí zlatou růži. Počátek slavností je nejasný a nemá nic společného s přípravou na Velikonoce. Její předobraz bývá spatřován v předkřesťanské

⁸ Ottův slovník naučný (pozn. 6), str. 380

⁹ Ottův slovník naučný (pozn. 6), str. 381

¹⁰ Ottův slovník naučný (pozn. 6), str. 380

minulosti Říma. Ve starověkém Římě se při jarních slavnostech na počest nového zemědělského roku konaly průvody a na oltáře bohů se kladly první jarní květiny. Pozůstatky obyčeje "jarních květů" v době jarní rovnodennosti jsou v Římě doloženy ještě v 10. století. O století později jsou v literárních pramenech zaznamenány zmínky o "umělých drahocenných růžích", kterými papežové obdarovávali různé významné osoby a instituce.¹¹ Podle tohoto zvyku je často nazývána Nedělí růže nebo Růžová. Své latinské jméno Laetare dostala od úvodní mešní antifony Laetare Ierusalem - „Raduj se Jeruzaléme“ Na znamení naděje a radosti je pro tento den předepsaná růžová liturgická barva, nahrazující postní fialovou.

Liturgie papežské mše na tuto neděli a obřady vykonávané ve spojitosti se zlatou růží se skládaly ze šesti částí, se v průběhu staletí částečně měnila. Některé z nich nabývaly většího významu zatímco jiné ustupovaly do pozadí podle dobové situace, což se týká zejména období „avignonského zajetí“. Jak však ukazují římské ordines XI až XV z první poloviny až konce 14. století a Ceremoniale romanum tištěné v roce 1518, zůstala ve svém jádru od 12. do 16. století nezměněna. Toto se týká zejména zlaté růže, která se průběžně objevuje téměř ve všech jejích hlavních částech.

2.1.1 Předání růže v papežských komnatách a procesí do kostela Santa Croce in Gerusalemme

Jak udávají zmíněné ordines – předal komorník zlatou růži papeži v jeho komnatách spolu s mošusem a balzámem, kterými ji papež pomazal. Do počátku 15. stol. se datuje vznik zvyku, kdy papež sloužil časně ráno ve své kapli tichou mši, při které vložil do hlavního květu, který byl často dutý, mošus, balzám či jiné vonné esence. Tento akt byl prvním stupněm jejího posvěcení růže. Podle ceremoniální knihy Augustina Patricia (1485-88 – doba pontifikátu Inocence VIII.),¹² vytisklého roku 1518, konalo se svěcení po růži uzavření schránky s balzámem, když papež ráno slavil první mši svatou v některé z palácových kaplí (např. Sixtinské) nebo kostele. Tento obřad však měl i jinou mírně odlišnou slavnostní formu, kdy se odehrával se vší obřadností za spoluúčasti tří kardinálů, z nichž jeden držel vlečku a ostatní dva nesli přední konce pluviálu, který pak papež při mši odložil.¹³

¹¹ <http://www.revprirody.cz/data/home/brez06.htm>, vyhledáno 25. 4. 2006

¹² Elisabeth CORNIDES: Rose und Schwert im päpstlichen Zeremoniell, Wien 1967 str.46

¹³ Elisabeth CORNIDES, (pozn. 12), str.47

minulosti Říma. Ve starověkém Římě se při jarních slavnostech na počest nového zemědělského roku konaly průvody a na oltáře bohů se kladly první jarní květiny. Pozůstatky obyčeje "jarních květů" v době jarní rovnodennosti jsou v Římě doloženy ještě v 10. století. O století později jsou v literárních pramenech zaznamenány zmínky o "umělých drahocenných růžích", kterými papežové obdarovávali různé významné osoby a instituce.¹¹ Podle tohoto zvyku je často nazývána Nedělí růže nebo Růžová. Své latinské jméno Laetare dostala od úvodní mešní antifony Laetare Ierusalem - „Raduj se Jeruzaléme“ Na znamení naděje a radosti je pro tento den předepsaná růžová liturgická barva, nahrazující postní fialovou.

Liturgie papežské mše na tuto neděli a obřady vykonávané ve spojitosti se zlatou růží se skládaly ze šesti částí, se v průběhu staletí částečně měnila. Některé z nich nabývaly většího významu zatímco jiné ustupovaly do pozadí podle dobové situace, což se týká zejména období „avignonského zajetí“. Jak však ukazují římské ordines XI až XV z první poloviny až konce 14. století a Ceremoniale romanum tištěné v roce 1518, zůstala ve svém jádru od 12. do 16. století nezměněna. Toto se týká zejména zlaté růže, která se průběžně objevuje téměř ve všech jejích hlavních částech.

2.1.1 Předání růže v papežských komnatách a procesí do kostela Santa Croce in Gerusalemme

Jak udávají zmíněné ordines – předal komorník zlatou růži papeži v jeho komnatách spolu s mošusem a balzámem, kterými ji papež pomazal. Do počátku 15. stol se datuje vznik zvyku, kdy papež sloužil časně ráno ve své kapli tichou mši, při které vložil do hlavního květu, který byl často dutý, mošus, balzám či jiné vonné esence. Tento akt byl prvním stupněm jejího posvěcení růže. Podle ceremoniální knihy Augustina Patricia (1485-88 – doba pontifikátu Inocence VIII.),¹² vytištěného roku 1518, konalo se svěcení po růži uzavření schránky s balzámem, když papež ráno slavil první mši svatou v některé z palácových kaplí (např. Sixtinské) nebo kostele. Tento obřad však měl i jinou mírně odlišnou slavnostní formu, kdy se odehrával se všemi obřadností za spoluúčasti tří kardinálů, z nichž jeden držel vlečku a ostatní dva nesli přední konce pluviálu, který pak papež při mši odložil.¹³

¹¹ <http://www.revprirody.cz/data/home/brez06.htm>, vyhledáno 25. 4. 2006

¹² Elisabeth CORNIDES: Rose und Schwert im päpstlichen Zeremoniell, Wien 1967 str.46

¹³ Elisabeth CORNIDES, (pozn. 12), str.47

Poté následovalo procesí do kostela Santa Croce in Gerusalemme¹⁴, kde se měla konat hlavní mše. Při procesí, které bylo někdy spojené se zastaveními a krátkými kázáními nesl papež růži v levé ruce a pravicí žehnal. V pozdějších dobách kdy se změnila vnější podoba růže z původní jednoduché formy růžové větve s několika málo květy do podoby kytice i s vázou byl k jejímu nošení zvlášť určený klerik.¹⁵

Dle pramenů došlo k některým změnám za pobytu papežů v Avignonu, kde se nemohlo konat slavnostní procesí z Lateránu ze Santa Croce a zpět, bylo nutné přesunout procesí do interiéru papežského paláce.

2.1.2 Růže během papežské mše

Dnešní liturgie se od středověké liší zejména změnami ustanovenými druhým vatikánským koncilem v letech 1962 až 1965 za papeže Jana XXIII. Koncil měl výrazný vliv na obnovu liturgie v katolické církvi a výrazný posun ve způsobu, jak katolická církev dnes chápe sebe sama.¹⁶ K porozumění prastaré liturgické funkce zlaté růže je nutné si ji představit v rámci okázalé slavnosti časově i fyzicky náročných předkonsilních obřadů: jak je ještě obsahuje Římský misál: „Shromáždění u sv. Kříže Jeruzálemského. Dnes nás církev svatá vyrušuje na okamžik ze smutku nad našimi hříchy, aby nám ukázala, že cílem a odměnou vší kajícnosti jest radost v Bohu. Proto se obléká kněz dle možnosti v růžové roucho a také zvuk varhan snaží se v nás probudit radostnou naději. V prvních dobách křesťanství byla tato neděle radostnou zvláště pro katechumeny, neboť následující středu jim mělo být svěřeno Evangelium.¹⁷ Vyznání víry a Otčenáš a křest jejich každým dnem se blížil. Nyní světí papež na tuto neděli svatou růži, jež jest znakem duchovní radosti, posílá ji pak darem nějaké vynikající osobnosti, kterou chce zvláště vyznamenati¹⁸.“ Čtení, modlitby a zpěvy podle liturgie před druhým vatikánským koncilem dosti popisuje Římský misál pro neděle a svátky.¹⁹

¹⁴ Santa Croce in Gerusalemme je jedna ze sedmi patriarchálních bazilik, v dnešní době titulární bazilika českého kardinála Miloslava Vlka

¹⁵ Elisabeth CORNIDES, (pozn. 12), str.47

¹⁶ August FRANZEN: Malé církevní dějiny, Praha 1992, str. 278-283

¹⁷ Římský misál pro neděle a svátky, 2 vydání, Praha 1935, str. 166

¹⁸ P. Schaller: Komentář k Římskému misálu, in Římský misál pro neděle a svátky (pozn. 17), str. 167

¹⁹ Rozpis čtení, modliteb a zpěvů pro 4. neděli poští Laetere podle Římského misálu (pozn. 17)

Vstup: Is. 66, 10 a 11

Modlitba: Jedna z modliteb určených pro Velikonoční cyklus.

V Římě se papežská mše na neděli „raduj se Jeruzaléme“ pravidelně konala v bazilice Santa Croce in Gerusalemme. Jak uvádí jako prvý římský kanovník Benedikt ve svém ceremoniálu (Ordo Romanus XI) z doby před rokem 1143²⁰ celebroval ji papež držíc zlatou růži, kterou přinesl doprovázen procesím ze svého paláce. S růží v ruce pronesl i své kázání po čtení evangelia, které věnoval symbolice růže. Nejstarší známé texty těchto kázání pocházejí od Inocence III. (1198-1216) a Honoria III. (1216-1227). Papež Inocenc III. (1198-1216) sice neschvaloval procesí, při němž by měl papež nést růži přes celé město a byl proti tomuto zvyku, jelikož to bylo to není důstojné římského biskupa. Proti růži jako takové a s ní spojenému obřadu však neměl námitek. Ve svém kázání uvádí: „Jako neděle Laetare byl určen den jež má za cíl reprezentovat lásku proti nenávisti, radost proti smutku a nasycenosť proti hladu, tak to růže hlásá svou barvou a vůní, láskou, radostí a sytostí.“²¹ Odvolávaje se na duchovní podobu Inocenc III. cituje, že růže je květina uvedená v Izajášovi (11, 1) (nezmiňuje se zde přímo růže, ale v průběhu času se označení různě mění např. pahýl, výhonek z kořenu, šlahoun, proutek z pařezu, tradičně je však toto označení vztahováno k růži kmene Jesse).

V Avignonu bylo nutno přizpůsobit průběh slavnosti skutečnosti, že papežové přestávali pravidelně celebrovat a kázat. Papežské mše se proto aktivně zúčastňovali kardinálové.

2.1.3 Návrat papeže do lateránského paláce a darování růže

Po mši se papež dle středověkých ordines, ozdoben mitrou se zlatými bortami, na koni a doprovázen procesím navrátil do Lateránu. Kde jej podle Ordo Romanus XI (před 1143) až XIII (1271-76) zpravidla očekával římský prefekt, který přidržel papežova koně, při čemž mu byla předána zlatá růže. Na znamení díku a oddanosti políbil pak prefekt papežovu nohu. Již od roku 1049 jsou však doložena darování růží klášterům (Wolffenehim v Alsasku, katedrála

Čtení z listu sv. Pavla Apoštola ke Galatům (4, 22-31)

Stupňový zpěv: Žalm 121.

Traktus: Žalm 124, 1-2

Evangelium: Pokračování sv. Evangelia podle Jana 6, 1-15

Obětování: Žalm 134, 3 a 6

Tichá modlitba: Příslušná modlitba pro dobu od Popeleční středy až do Smrtelné neděle, vyjímaje svátky, které mají zvlášť označenou prefaci.

K přijímání: Žalm 121, 3-4

Po přijímání: Jedna z modliteb k tomuto určených

²⁰ Elisabeth CORNIDES, (pozn. 12), str. 24

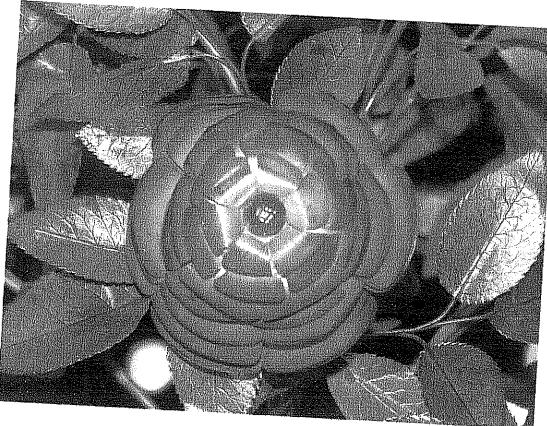
²¹ Catholic encyklopedia, (pozn. 1)

sv. Jana v Laonu, kostel San Domenico v Perugii) a významným zasloužilým osobnostem: Falcon hrabě z Angers (1096 Urban II.), panovníci Alfons VII. Kastilský (1148 Evžen III.), Ludvík VIII. Francouzský (1163 Alexander III)²², Raimund Berengar hrabě z Provence, Leonu a Barcelony (1245 Inocenc IV.). Již v Ordo Romanus XIV. (začátek 14. století) je městský prefekt nahrazen nejušlechtilejším z přítomných²³. Darování růže římskému prefektu zřejmě definitivně zaniklo přesídlením papežského stolce do Avignonu. Z avignonského období pochází nejstarší dochovaná růže darovaná Janem XXII. Roku 1330 hraběti Rudolfu III. z Nidau, dílo papežského zlatníka Minicchia Jacobi da Siena²⁴, která je v dnešní domě součástí sbírek v pařížském Musée de Cluny.

3. Zlatá růže císařovny Marie Anny

Popisovaná růže císařovny Marie Anny se nachází na Pražském hradě v expozici Příběh Pražského hradu a náleží k Svatovítskému pokladu.

Marie Anna obdržela tuto růži ke čtvrté postní neděli zvané Laetare roku 1831, tedy 13. března krátce po svém sňatku s arcivévodou Ferdinandem, rakouským následníkem trůnu, tehdy Obr. 5 Detail květu již uherským králem a od roku 1835 císařem. Po jeho abdikaci 2. prosince 1848 v Olomouci přesídlili oba manželé z Vídně na Pražský hrad, kde sídlili do Ferdinandy smrti roku 1875. Tehdy sepsala Marie Anna svůj testament, kterým zlatou růži odkázala pražské katedrále.²⁵ Tento testament se nacházel v Kapitulní registratuře odd. 26. fasc. 4. č. 9, část této registratury je uložena v Národním archivu v Praze – Dejvicích (třída M. Horákové) a část v Archivu Pražského hradu. Obě tyto instituce jsem kontaktovala s žádostí o možnost pořízení fotokopie či jiného záznamu tohoto dokumentu, dle zpráv obou institucí se testament nenachází ani v jedné z nich. Tudíž jeho umístění v současné době je neznámo.

²² Catholic encyklopedia, (pozn. 1)

²³ Elisabeth CORNIDES, (pozn. 12), str. 26

²⁴ Této růži se podrobň věnoval Dr. Phil. Karel OTAVSKÝ: La rose d'or du musée de Cluny Louvre, in: La revue et des Musées de France 6, Paris 1986, str. 379-385

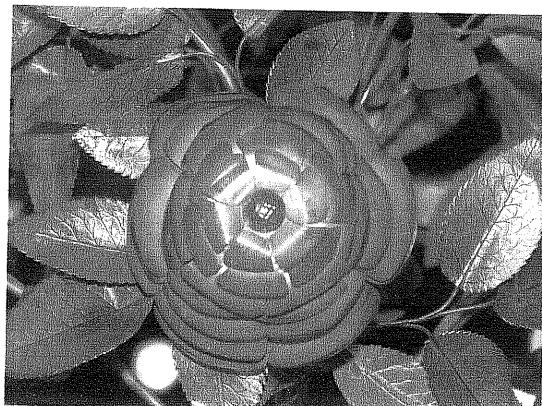
²⁵ Kapitulní registratura, (pozn. 4)

sv. Jana v Laonu, kostel San Domenico v Perugii) a významným zasloužilým osobnostem: Falcon hrabě z Angers (1096 Urban II.), panovníci Alfons VII. Kastilský (1148 Evžen III.), Ludvík VIII. Francouzský (1163 Alexander III)²², Raimund Berengar hrabě z Provence, Leonu a Barcelony (1245 Inocenc IV.). Již v Ordo Romanus XIV. (začátek 14. století) je městský prefekt nahrazen nejušlechtilejším z přítomných²³. Darování růže římskému prefektu zřejmě definitivně zaniklo přesídlením papežského stolce do Avignonu. Z avignonského období pochází nejstarší dochovaná růže darovaná Janem XXII. Roku 1330 hraběti Rudolfu III. z Nidau, dílo papežského zlatníka Minicchia Jacobi da Siena²⁴, která je v dnešní domě součástí sbírek v pařížském Musée de Cluny.

3. Zlatá růže císařovny Marie Anny

Popisovaná růže císařovny Marie Anny se nachází na Pražském hradě v expozici Příběh Pražského hradu a náleží k Svatovítskému pokladu.

Marie Anna obdržela tuto růži ke čtvrté postní neděli zvané Laetare roku 1831, tedy 13. března krátce po svém sňatku s arcivévodou Ferdinandem, rakouským následníkem trůnu, tehdy Obr. 5 Detail květu již uherským králem a od roku 1835 císařem. Po jeho abdikaci 2. prosince 1848 v Olomouci přesídlili oba manželé z Vídně na Pražský hrad, kde sídlili do Ferdinandovy smrti roku 1875. Tehdy sepsala Marie Anna svůj testament, kterým zlatou růži odkázala pražské katedrále.²⁵ Tento testament se nacházel v Kapitulní registratuře odd. 26. fasc. 4. č. 9, část této registratury je uložena v Národním archivu v Praze – Dejvicích (třída M. Horákové) a část v Archivu Pražského hradu. Obě tyto instituce jsem kontaktovala s žádostí o možnost pořízení fotokopie či jiného záznamu tohoto dokumentu, dle zpráv obou institucí se testament nenachází ani v jedné z nich. Tudíž jeho umístění v současné době je neznámo.

²² Catholic encyklopedia, (pozn. 1)

²³ Elisabeth CORNIDES, (pozn. 12), str. 26

²⁴ Této růži se podrobně věnoval Dr. Phil. Karel OTAVSKÝ: La rose d'or du musée de Cluny Louvre, in: La revue et des Musées de France 6, Paris 1986, str. 379-385

²⁵ Kapitulní registratura, (pozn. 4)

Svá poslední léta strávila ve Vídni, kde zemřela roku 1884.

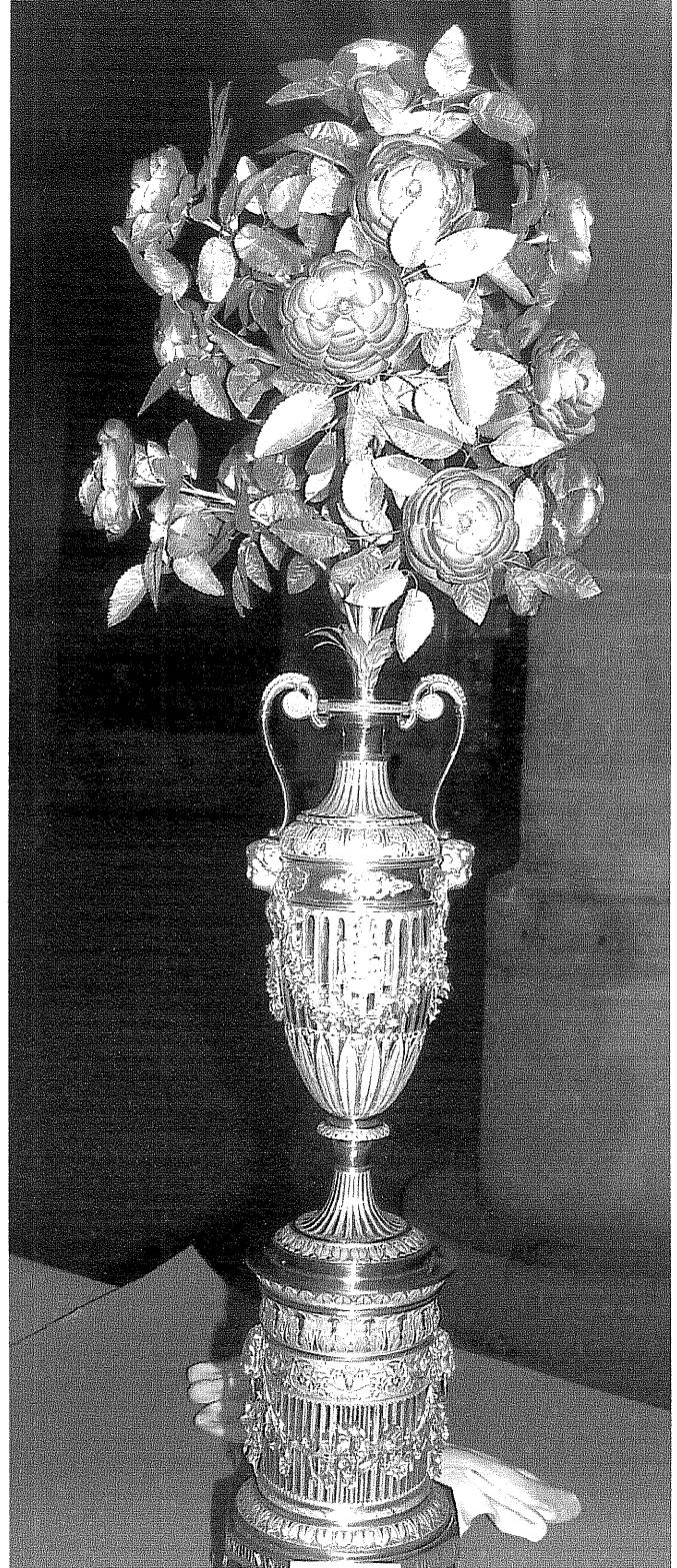
3.1 Popis zlaté růže

Vzorem pro tuto růží byla se vší pravděpodobností růže stolistá Rosa centifolia, jedna z nejstarších forem kulturní růže pocházející z Persie.

Objekt tvoří kytice třinácti růží²⁶, vsazených do vysoké pozdně empírové vázy stojící na podstavci připomínajícím tvarem, kanelováním, patkou a osmibokým plintem spodní část antického sloupu umístěnou na čtyřech nohách ve formě lvích tlap a spočívá na jednoduchém čtvercovém piedestalu, jehož spodní stupeň tvoří deska z červeného mramoru.

3.1.1 Kytice

Samotná kytice se skládá z třinácti bohatě olistěných větvic²⁷. Dvanáct z nich nese po jednom rozvítem růžovém květu²⁸, třináctá je ukončena květem s vloženou schránkou (ve tvaru sítka) na vonné esence (balzám, mošus). Z tohoto květu je jeden list ulomen a ztracen.

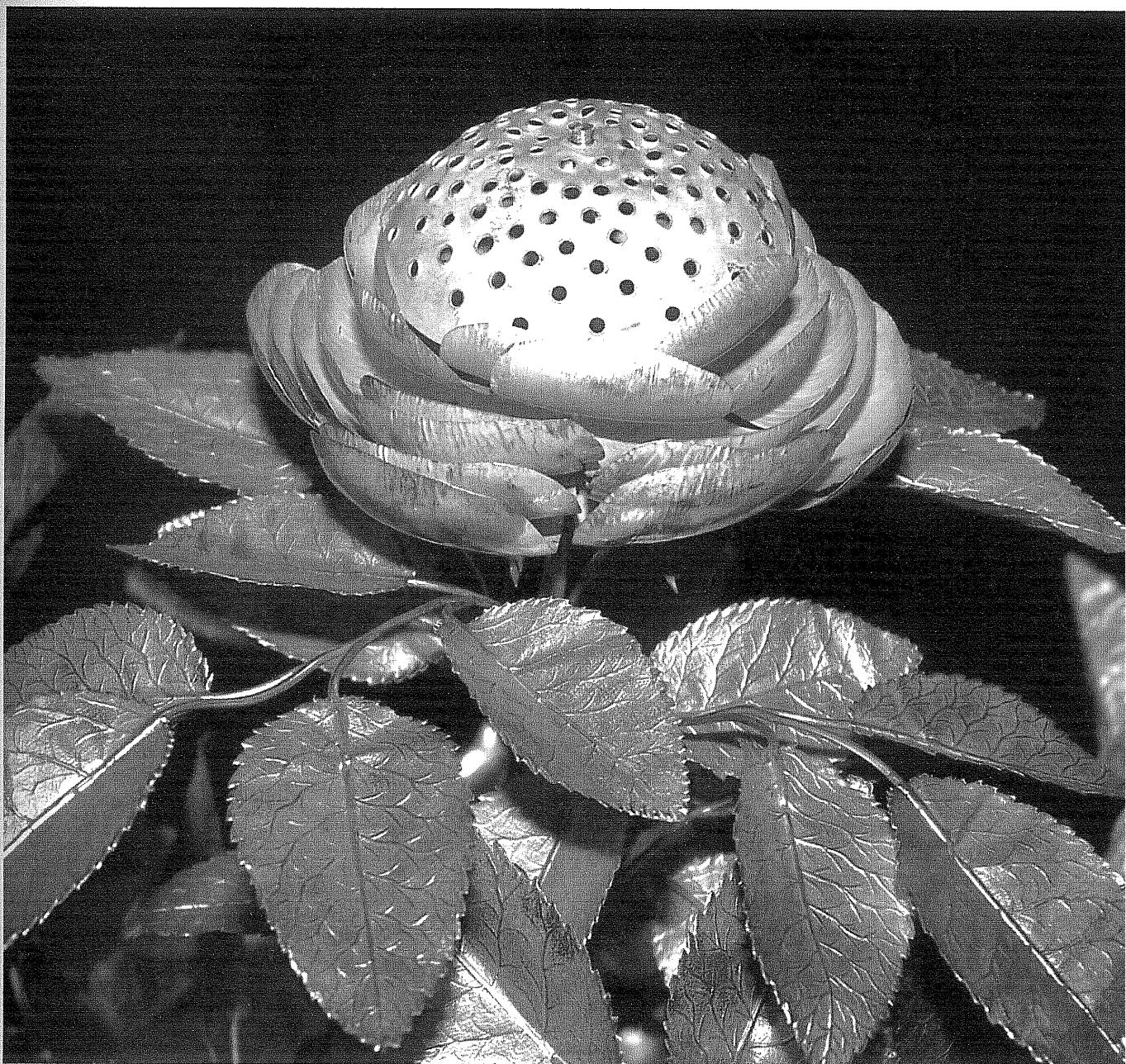
Obr. 6 Celkový pohled

²⁶ Dle popisu Antonína Podlahy je růží pouze 12. Na tento rozpor upozornil restaurátor Jaroslav HOFFMAN v restaurátorské zprávě č.j. 403.483/70 z 15. 6. 1970.

²⁷ Kolaudační zápis č.j. 10105/ 33-69, Počet lístku na větévce se pohybuje 18 až 23 kusy.

²⁸ Kolaudační zápis č.j. 10105/ 33-69, Taktéž počet okvětních lístků je u jednotlivých květů různý, rozpětí je 6 až 8 lístků.

Naturalisticky pojaté listy jsou vyrobené ze stříhaného zlatého plechu s umně vytepánými žilkami a dalšími detaily. Větvice jsou drženy ve váze pomocí manžetky ve tvaru podlouhlých lístků.

Obr. 7 Detail ústředního květu s dírkovaným uzávěrem

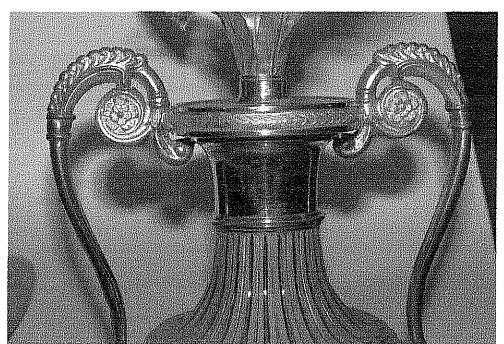

Obr. 8 Manžetka držící větvice růží ve váze

3.1.2 Váza

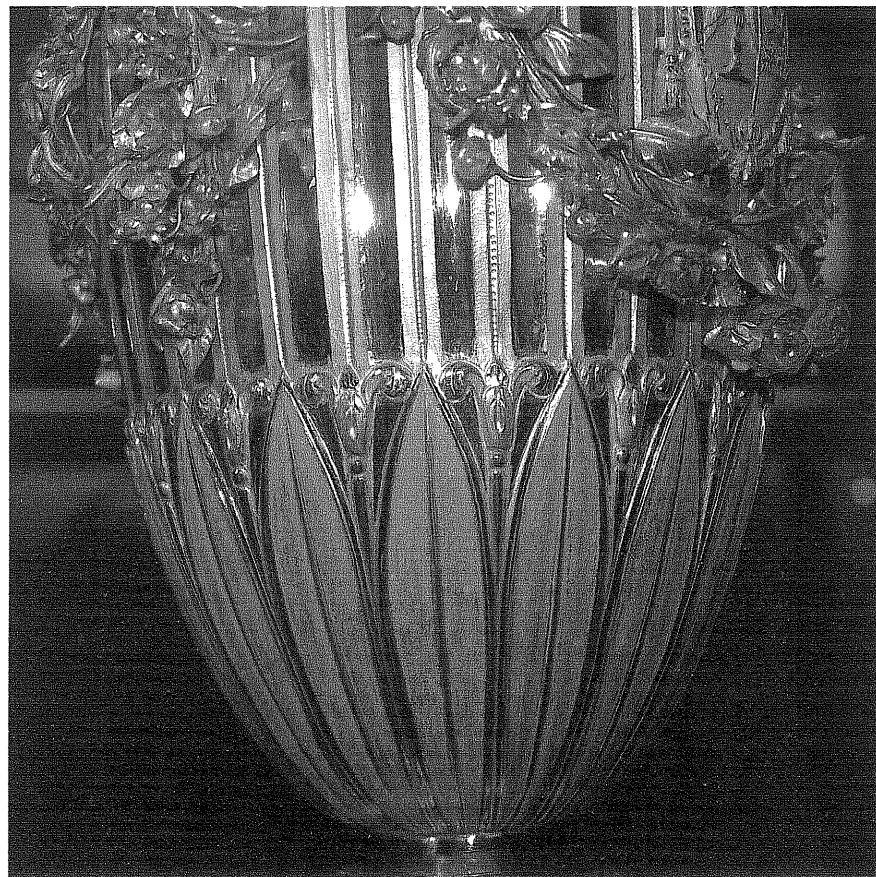
Amforovitá váza pozdně empírového tvaru (výška 30 cm) je tvořena pláštěm ze zlatého plechu upevněného na dřevěnou výztuhu.

Vrchní část vázy má kónické, nahoře do stran vyhnuté svisle pruhované hrdlo. Spodní konvexní lem hrdla s godrony tvoří přechod k tělu vázy. Dvě dutá esovitá ucha ukončená nahoře volutou s plastickými květy jsou upevněna k hornímu okraji hrdla a dole k jeho spodnímu lemu nad hlavami andílků.

Obr. 9 Hrdlo vázy s esovitými uchy.

Kanelované tělo nádoby je zasazeno do miskovitého dna s motivem kopinatých, palmových listů vytvářejících dojem květu. Plášt' vázy krášlí mimo žlábkování jemné cizelování s námětem akantových listů. Kanelovaný plášt' vázy je nahoře ukončen hladkým vlysem s přinýtovaným květinovým ornamentem a dvěma okřídenými hlavičkami andílků vlevo a vpravo. Pod nimi jsou připevněny dva festony z kvítků o pěti okvětních lístcích a prostorově pojednaných lístků stříhaných z tenkého zlatého plechu a vypracovaných do naturalistických detailů. Květinové závěsy lemují dva štítky s papežským znakem Řehoře XVI. upevněné na plásti vázy vpředu a vzadu.

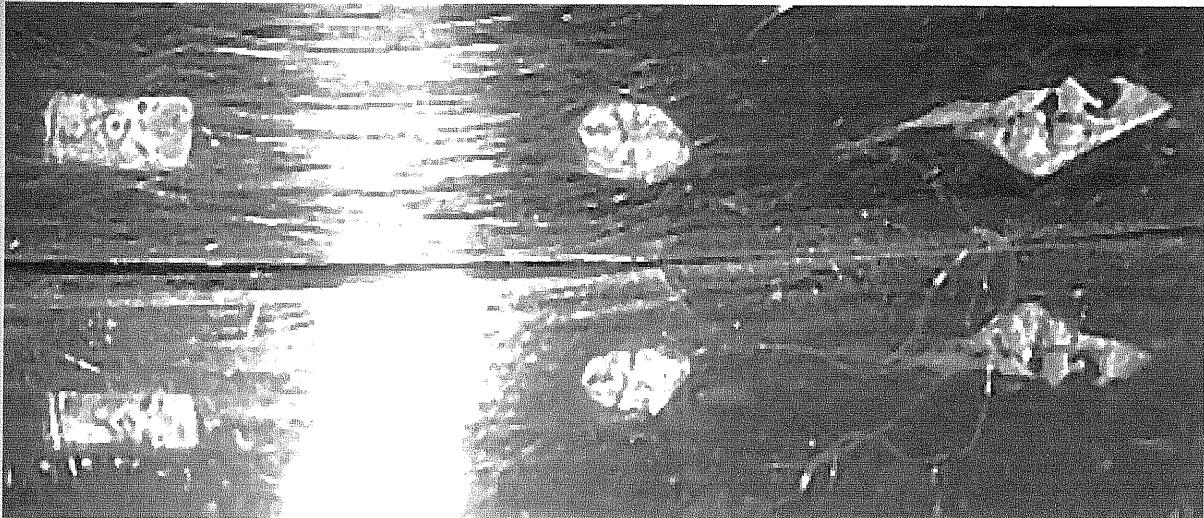

Obr. 10 Dno vázy s motivem palmových listů

Konicky se rozšiřující kruhová noha je tvarována a zdobena podobně jako hrdlo. Nahoře je ukončena kruhovým diskem s motivem listovce, na kterém spočívá vlastní nádoba. Spodní trychtýřová část nohy je opatřena svislou leštěnou obrubou vytvářející stupeň oproti kruhové základní desce, na které se nacházejí tři zlatnické značky: Z našeho pohledu na levé straně je to v obdélném obrysu koňská hlava v levém profilu (dle A. Podlahy a E. Šittlera „punc italský“), uprostřed je vyražen papežský znak (tiára a dva zkřížené klíče) v podlouhlém šestihraném ohrazení, vpravo je pak umístěn ležatý kosočtverec s nedoraženou hořejší částí. Špatné vyražení komplikuje určení punce, ale dle viditelného by se mohlo jednat o punc římského zlatnického mistra Pietra Paola Spagni (1793 činný 1817-1861)²⁹. Právě tomuto zlatníkovi mohla být na základě lépe vyražené značky připsána zlatá růže ve

²⁹ C. G. BULGARI: Gemmari e Orafi Italiani I, sv 2, Roma 1958-59, str. 428

vídeňském Kunsthistorisches Museum, darovaná Piem VII. rakouské princezně Karle Augustě v roce 1819³⁰, která již na první pohled vykazuje řadu shod a podobností s naším exemplářem. Ani ostatní dva punce se mi nepodařilo nalézt v literatuře přesně v této podobě, ale podle srovnání s literaturou (Bulgari) by se mohlo opravdu jednat o punc italský a papežský.³¹

Obr. 11 Detail tří punců

Obr. 12 Detail puncu koňské hlavy

³⁰ Rotraud BAUER, Rudolf DISTELBERGER: Weltliche und Geistliche Schatzkammer, Wien 1987, str. 109

³¹ Srovnej s C. G. BULGARI, (pozn. 29), str. 32

Obr. 13 Detail hlavy andílka se zavěšením květinové výzdoby

Obr. 14 Čelní pohled na tělo vázy s erbem Řehoře XVI

3.1.3 Podstavec

Podstavec mající tvar spodní části kanelovaného antického sloupu, spočívá na osmibokém plintu stojícím na čtyřech lvích tlápách, s nimiž měří 18,5 cm. Nahoře je zakončen kymatem a listovcem, podepírajícím mírně přesahující kruhovou základní desku vázy. Horní konec kanelovaného dříku je tvořen dvěma vlysy lemovanými dvěma tenkými leštěnými lištami, vrchní s ciselovanou rozvilinou ze stylizovaných větviček se stáčených výhonků a pětilistými kvítky, vrchní z akantových listů. Na spodní vlys po obou stranách v stejných osách jako hlavy andílků umístěny dva maskarony ve tvaru lvích hlav s volně visícími kruhy v tlamách. Spojené vpředu a vzadu květinovými závěsy jako na váze. Pod

maskarony jsou zavěšeny girlandy z jemně stříhaných naturalisticky propracovaných lístků, obdobně jako na váze. Patku sloupu tvoří obloun ve formě vavřínového věnce a zvonovitě prohnutá lišta s motivem listovce z řady kolmých lístků špičatého tvaru mezi nimiž jsou umístěny stylizované trojlisty. Pod nimi je umístěn plintus s litými ozdobami a latinským dedikačním nápisem.

Obr.15 Podstavec

Dedikační nápis

MARIAE • ANAE • PIAE • REG • VICT • AMAD • F • FERDINANDI • KAROLI REGIS
• HVNGARIAE • CONJVG • AVGSTAEEA • AN • DDCCCXXXI • Je pozoruhodné, že se do nápisu vloudila: Otcem císařovny Marie Anny totiž nebyl Viktor Amadeus (Viktor

Amadeus II., 1666-1732, byl první král Sardinie a Piemontu ze savojského rodu), ale Viktor Emanuel I. (1802-1821).

Podstavec stojí na dvoustupňovém čtvercovém postamentu, v jehož horním stupni z pozlacené mědi měřícím 5 cm je zakotvena vnitřní dřevěná kostra díla. Boční stěny tohoto stupně pokryvá cizelovaný jemný ornament z proplétajících se šlahounů a drobných kvítků. Dole je lemován zvonovitě profilovanou lištou s motivem listovce s kolmými lístky ve dvou řadách za sebou. Spodní stupeň tvoří deska z červeného hlazeného mramoru o rozměrech 17,9 x 17,9 cm a výšce Obr. 16 Dvoustupňový sokl s plintem 1,6 cm, potažená na spodní straně zelenou látkou.

3.2 Technické údaje

Restaurátor J. Hoffmann uvádí v předávacím protokolu z 10. června 1970 celkovou váhu kytice: 819,95 gramů³². Zlatý plášť vázy váží 1 186 gr. Všechny části z hodnotnějšího 18 karátového zlatého plechu – kytice 13 růží, střední nosná část pro růže a plášť vázy váží dohromady 2005,95 gr.³³

Postament vázy nemá plášť ze zlata, nýbrž z pozlacené mědi, obložení spodních částí je ze zlaceného litého bronzu. Kromě dřevěné výztuhy zpevňující celý vnitřek vázy i soklu, je zde ještě sádrová vložka zpevňující zevnitř okraj válcového podstavce.³⁴

Celá dřevěná výztuha váží 1 335 gr.

³² Jaroslav HOFFMANN: Restaurátorská zpráva č.j. 403.483/70

³³ ibidem

³⁴ ibidem

Váha mramoru 1335 gr, ostatních materiálů (mosaz, měď, železo) 1 185 gr. Celková váha méně hodnotného materiálu 4 148 gr. Brutto váha celé plastiky 6 221 gr a výška 92 cm.

3.3 Restaurátorské zákroky

Růže byla restaurována dvakrát. Poprvé v březnu 1970 restaurátorem Jaroslavem Hoffmannem, spolu s dalšími objekty ze svatovítského chrámového pokladu. Od něj také pochází restaurátorská zpráva č.j. 403 483/80, HS č.j. 10105/12-69 a zevrubná fotodokumentace.

Obr.17 Detail lvího maskaronu

Zpráva obsahuje upozornění na nesrovnalosti v Podlahově popisu růže.³⁵ Za přítomnosti Emanuela Pocheho a Bedřicha Tykvy restaurátor dílo rozebral, a jednotlivé části zvážil. Přitom bylo objeveno dřevěné jádro a sádrová vložka. Byla zjištěna ryzost kovu u jednotlivých součástek.

Pokud jde o stav růže, byla zjištěna mechanická narušení, částečná zčernání povrchu, znečištění a stopy starší opravy, při které byla přiletována odlomená část střední větvice. Květy velkých růží i drobné kvítky, a listy tvořící festony byly zprohýbány, některé drobné části nalomeny, plátky zlata místy shrnutý a pomačkány.

Po demontáži byly všechny části vyčištěny mechanicky a chemicky v kyanidové lázni. Poškozené části byly spájeny zlatem, zprohýbané narovnány. Montáž byla provedena přímo na Hradě.

Podruhé byla růže kontrolována restaurátorem ak. soch. Andrejem Šumberou na jaře roku 2004. Jelikož šlo jen o čištění a přípravu růže na expozici Příběh Pražského Hradu, nebyla vyhotovena restaurátorská správa. V Archivu Pražského Hradu je archivován pouze objednací protokol a doklady o předání a převzetí růže po očištění.³⁶

Proto je znám pouze seznam objednaných zákroků z objednacího protokolu:

Zlatá růže Marie Anny K 24

Budou vyrovnaný deformované lístky a ohnuté drátky.

Povrch bude zbaven nečistot a prachu.

Především v místech pájených spojů se vyskytují náběhy povrchu – bude ošetřeno pomocí tamponu čpavkovou vodou.

Potřebné plochy budou očištěny tamponem s lékařským lihem.

3.4 Současný stav

V současnosti se růže Císařovny Marie Anny nachází v stálé expozici Příběh Pražského hradu v části věnované 19. století a umístěné ve Sloupové síni Václava IV., do které ji zapůjčila Metropolitní kapitula u sv. Víta.³⁷

³⁵ HOFFMANN, (pozn. 31)

³⁶ Spis SPH 1011 2004

³⁷ <http://www.pribeh-hradu.cz/>, vyhledáno 2. 1. 2007

Při podrobnější prohlídce objektu lze najít nalomení některých větviček, drobná poškození lístků a začínají se objevovat namodralé skvrnky na povrchu lístků, které jsou zhotoveny z méně kvalitnějšího materiálu.

4. Historické souvislosti a osoby

Politická i hospodářská situace doby ve které došlo k věnování růže Řehořem XVI. Marii Anně má kořeny ve změnách po Napoleonských válkách. Války vyvolané Velkou Francouzskou revolucí skončily porážkou Napoleona u Waterloo. Představitelé vítězných mocností se sešli roku 1815 ve Vídni a stanovili nové politické hranice v Evropě. Navraceli sesazeným vládcům jejich území a přitom uskutečňovali územní změny. Nejvíce výhod získala Velká Británie, která tak mohla upevnit své postavení námořní velmoci, neztratila svá koloniální panství a mohla dál rozvíjet svou průmyslovou a hospodářskou moc.³⁷

Rakousko získalo Tyrolu a Vorarlbersko, Salcbursko, Innskou čtvrt' a polovinu Hausrucké čtvrti v Horních Rakousích, západní polovinu Korutan, Lombardii, Benátsko, Gorici a Gradišku, Kraňsko, Istrii, Dalmáciu a východní část Haliče.³⁸

Rovnováhu uměle nastavenou vídeňským kongresem narušovalo šíření liberálních idejí. „Garanti zachování ‚trůnu a oltáře‘, dvory ve Vídni, Berlíně a Petrohradě, vytvořili ‚svatou alianci‘, jíž se zavázali ke společným opatřením proti každému ohrožení církve a státu. Mezinárodní povaha této úmluvy vyvolala řetěz nepokojů, které nabyla i mezinárodního rázu. V období let 1820 až 1848 došlo v různých zemích k povstáním, jež v nich měla prosadit více demokracie nebo více práv národů pod cizí vládou.“³⁹

Po násilí Napoleona a jeho nepřátelství jež se vůči papeži Piovi VII. dopustil, posílili papežovo pevné morální postavení. Díky tomu dosáhl na vídeňském kongresu v červnu 1815 obnovení církevního státu zabraného Napoleonem.

Jak ukázal čas stal se Církevní stát pro papežství velkým břemenem. Itálie usilovala o sjednocení a proto nebylo možno Církevní stát trvale udržet. Revoluce s tajnými spolky

³⁷ Juan Maria LABOA, Andrea DUÉ: Obrazový atlas dějin křesťanství, Praha 1998, str. 257

³⁸ ibidem

³⁹ ibidem

karbonářů a svobodných zednářů se nikdy nesmířila s existenci duchovního státu, řízeného podle přísných absolutisticko-monarchických zásad. Navíc papežové této neklidné doby Lev XII. (1823-1829), Pius VIII. (1829-1830) a Řehoř XVI. (1831-1846) se drželi Metternichova konzervativního reakčního směru. Tímto přístupem se nejen nezapojili do hnutí risorgimento (znovuzrození, obrození), ale učinili z něj svého nepřítele.⁴⁰

Obr. 18 Společný portrét českého krále Ferdinanda V. a královny Marie Anny, překresba podle pamětního listu vydaného k poslední pražské korunovaci v září 1836.

⁴⁰ LABOA, DUÉ, (pozn. 37), str. 257

4.1 Císařovna Marie Anna

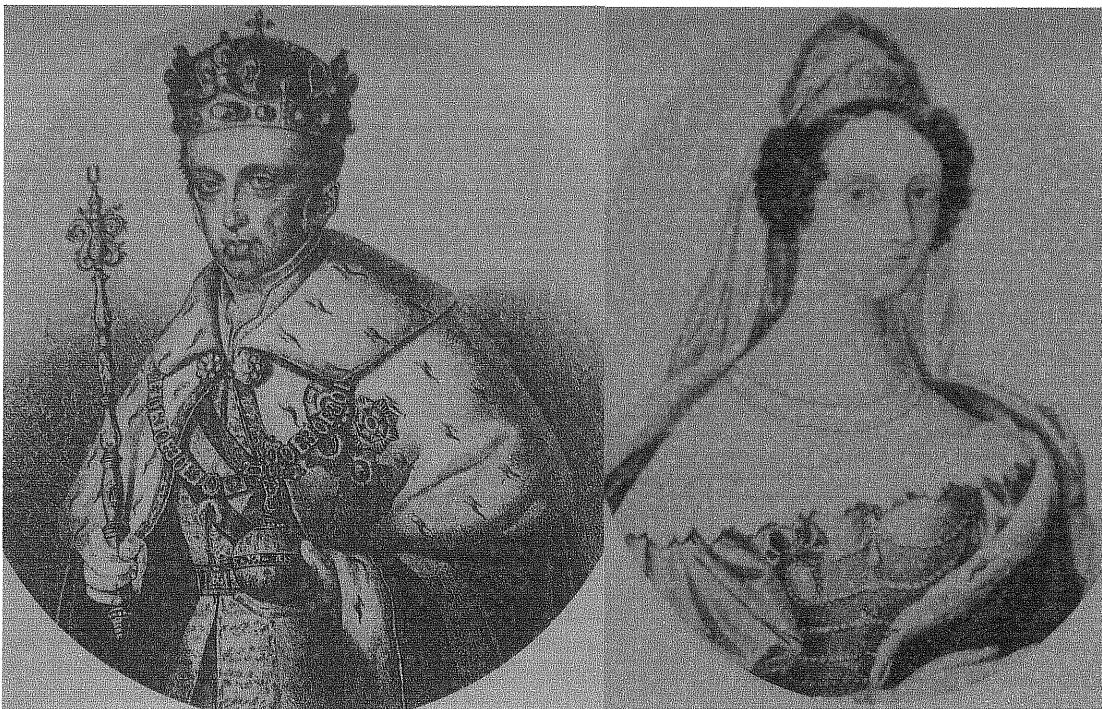
Narodila se 19. září 1803 v Turíně jako Marie Anna Karolína Pia princezna sardinská, nejmladší ze tří dcer. Jejím otcem byl sardinský král Viktor Emmanuel I. (vládl v letech 1802 - 1821), matkou pak arcivévodkyně Marie Terezie z modenské větve habsbursko-lotrinského rodu,⁴¹ kterou obdaroval zlatou růží roku 1825 Lev XII. Mladí prožila na Sardinii, kam se uchýlil sardinský královský dvůr před vojskem císaře Napoleona I., po porážce 3. koalice proti Napoleonovi a Francouzům a později po povstání v Piemontu a abdikaci jejího otce Victora Emanuela I.⁴². U dvora svých rodičů setrvala až do podzimu roku 1830, kdy byla v zastoupení provdána za rakouského následníka trůnu arcivévodu Ferdinanda, (19. dubna 1793, celým jménem Ferdinand Karl Leopold Josef Franz Marcellin Habsburský), s titulem král uherský (korunovace 28. září 1830). Marie Anna Karolína Pia sardinská tedy náležela ze strany matky k rodu Habsburskému, větvi habsbursko-lotirnské.

Krátce po formální svatbě v zastoupení v Turíně odjela do Vídně, kde byl 27. února 1831 slaven nový sňatek, tentokrát již za přítomnosti obou manželů. Důvodem pozdního sňatku, o němž se jednalo již od počátku 20. let, byla nemoc arcivéody Ferdinanda, který trpíval častými záchvaty epilepsie. Manželka následníka trůnu byla krátce po svatbě korunována na uherskou královnu a po smrti císaře Františka I. byla v březnu 1835 spolu s manželem korunována ve Vídni císařovnou. V září 1836 byl císařský pár korunován korunou svatováclavskou (7. září král a o tři dny později královna), o dva roky později pak v Miláně železnou korunou langobardskou. Jednalo se o poslední korunovaci jak českého krále tak české královny. Zdraví císaře a krále Ferdinanda se nadále zhoršovalo, přispěl k tomu i neúspěšný atentát ze srpna 1832, z něj sice vyšel nezraněn, ale z šoku se vzpamatovával rok. Od té doby převzala Marie Anna téměř všechnu práci za manžela a snažila se jej držet stranou politického dění a v klidu v jeho nemoci důležitém. Nejvážnější vládní záležitosti za Ferdinanda I. řešila tzv. „tajná státní konference“⁴³, ustanovená císařem Františkem I. těsně před jeho smrtí. Jejimi členy byli mimo jiné i arcivévoda Ludvík (strýc Ferdinanda I.) kancléř kníže C. W. L. Metternich a hrabě F. A. Kolowrat.

⁴¹ Jiří FIDLER: České královny, In 234 českých osobností, Praha 2003, str. 118

⁴² Ervín HRYCH: Velká kniha evropských panovníků, Praha 1998, str. 260

⁴³ Walter POHL, VOCELKA Karel: Habsburkové, Historie jednoho rodu, Praha 1996, str. 386

Obr. 19 Podobizny císaře Ferdinanda I a jeho choti Marie Anny

Zhoršující se podmínky v rakouském císařství vyvolaly v roce 1848 řadu nepokoju, které se snažil císař navzdory svému okolí eliminovat určitou liberalizací režimu. Neustálý tlak ze strany arcivévodkyně Žofie, choti Ferdinandova bratra arcivéody Františka Karla a matky možného následovníka trůnu arcivéody Františka Josefa, generality, vysokých úředníků státní správy a neudržitelná politická situace donutily Ferdinanda I. k abdikaci, i když tlaku nejdříve vzدورoval a dokonce propustil knížete Metternicha z funkce státního kancléře. I přes císařovu snahu se situace komplikovala a dvůr byl nucen opustit Vídeň. Dvůr se přemístil do Olomouce, kde císař jmenoval ministerským předsedou knížete Schwarzenberga a 2. prosince 1848 abdikoval ve prospěch svého synovce Františka Josefa.⁴⁴

Po abdikaci odjeli Ferdinand s Marií Annou do Prahy, jež se stala do Ferdinandovy smrti jejich sídlem. Bývalý císař se zajímal o správu svých statků a podařilo se mu dosáhnout významných hospodářských výsledků. Poté co Ferdinand 29. června 1875 ve věku 83let zemřel, přestěhovala se Marie Anna do Vídně, kde žila dalších devět let. Zemřela 4. května 1884 ve Vídni jako poslední korunovaná česká královna.⁴⁵

⁴⁴ FIDLER, (pozn. 41), str. 119

⁴⁵ ibidem

4.2 Papež Řehoř XVI. a politická situace v Církevním státě

Vlastním jménem Bartolomeo Alberto Cappellari

Datum narození: 18. září 1765

Místo narození: Belluno, Itálie

Začátek pontifikátu: 2. února 1831

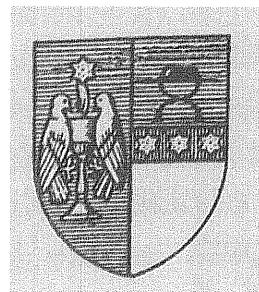
Předchůdce: Pius VIII.

Nástupce: Pius IX.

Datum úmrtí: 1. června 1846

Místo úmrtí: Řím, Itálie

Pohřben v bazilice sv. Petra v Římě

Obr. 20 Erb Řehoře XVI

„Na konkláve z let 1830 - 31 hledali „politikáři“ záruky další existence církevního státu ve spolupráci s Rakouskem, zatímco „zelanti“ spíše zdůrazňovali nezávislost církve na světských vládách. Oběma stranám ale bylo zřejmě jasné, že vzhledem k vážnosti situace nemohou opět zvolit starce nad hrobem. Po padesáti dnech a celé stovce hlasování se shodli nikoliv bez Metternichova nátlaku na Bartolomeovi Cappellarim, který přijal jméno Řehoř XVI.“.⁴⁶ Kníže Metternich podpořil zvolení kardinála Bartolomea Alberta Cappellariho papežem, protože si přál papeže uznávajícího absolutismus, kterého by nelákala politická nestabilita.

Nový papež pocházel z Belluna jako syn šlechtického advokáta. Roku 1783 vstoupil do kamaldulského řádu a roku 1799 napsal knihu "O triumfu Svaté stolice a církve nad útoky novátorů". Roku 1805 se stal Cappellari opatem v klášteře sv. Řehoře na Celiu v Římě, od roku 1814 působil v různých kongregacích. Roku 1826 se stal kardinálem a prefektem kongregace Propaganda Fide.⁴⁷

Řehoř XVI. byl dík své dosavadní dráze dokonale obeznámen nejen se světem kurie, ale i s obtížemi, s nimiž se církev setkávala na každém kroku. Na druhé straně mu však jeho duchovní hodnosti nedovolovaly bližší seznámení se se světem. Řím opouštěl jen zřídka a Itálii vůbec ne. Neovládal žádný cizí jazyk a téměř se nevyznal v politice.

⁴⁶ Josef GELMI: Papežové. Od sv. Petra po Jana Pavla II., Praha 1994, str. 236

⁴⁷ ibidem

Papež Řehoř XVI. se, zcela v zajetí tradice, choval k liberálním idejím s krajní nedůvěrou. Stál proti všem modernistickým tendencím a především proti italskému nacionalismu. Ve své encyklice Mirari vos z roku 1832 rozhodně odsuzuje svobodu svědomí a tisku a toto potvrzuje odmítnutím sociálně-politického proudu v encyklice Singulari nos z roku 1834. Měl obavy ze vzpour v církevním státě, v Římě, a z volání po federativní republice. Na počátek jeho pontifikátu spadá povstání v Bologni, Umbrii a Markách, kdy revolucionáři na národním kongresu v Bologni vydali prohlášení, podle nějž kněžské panství odporuje Písmu svatému. Vzpouru v několika dnech potlačili vojáci rakouské monarchie, kterou Řehoř XVI. požádal o pomoc..

V této době se ke slovu přihlásila Francie, která z obavy, že bude posílen vliv rakouské monarchie v Itálii, svolala v dubnu 1831 do Říma konferenci zástupců velmocí. Pruský vyslanec von Bunsen redigoval návrhy v memorandu na reformy církevního státu předloženém papeži velmocemi. Římská kurie proto provedla pouze několik dílčích kroků k nápravě, ty však nebyly skutečnou reformou.

Roku 1831 po stažení rakouských oddílů z Církevního státu propukly v něm nové nepokoje. Rakouské oddíly přitáhly v lednu 1832 zpátky a obsadily Bolognu. Přístav Ancona obsadil expediční sbor Francie cítící ohrožení svých zájmů v Itálii ze strany Rakouska. Ačkoliv papež Řehoř XVI. vznesl protesty na porušení výsostných práv, Rakušané i Francouzi zde zůstali až do roku 1838, kdy své vojenské síly stáhli.

Ke konci svého života si papež Řehoř XVI. své chyby zřejmě uvědomil neboť roku 1843 prý řekl: „Občanská správa církevního státu potřebuje velké reformy, ale já jsem byl příliš stár, když mne zvolili papežem. Nepomyslel jsem, že budu žít tak dlouho, a neměl jsem odvahu pustit se do takového díla. Neboť kdo ho začne, musí ho i dokončit. Nyní mi již zbývá jen velmi málo let či dnů života. Po mě zvolí mladšího papeže. Na něm bude, aby vykonal tento čin, bez něhož nelze dál existovat.“⁴⁸

S Portugalskem dosáhl Řehoř XVI. vyrovnaní roku 1841, ale jeho snahy o lepší postavení katolíků v Rusku ovoce nepřinesly. Velké zásluhy a vliv měl Řehoř XVI. na misijní činnost, v Turecku bylo dosaženo náboženské svobody pro křesťany roku 1839. Ve většině

⁴⁸ Josef GELMI (pozn. 46), str. 237.

zemí jako Alžír, Čína, Korea, části Afriky, Přední a Zadní Indie byly za jeho pontifikátu zřízena biskupství a apoštolské vikariáty. Podporoval rozvoj katolické církve v Americe.

Měl smysl a pochopení pro vědu a umění. V Římě založil botanickou zahradu a zemědělskou školu, nechal restaurovat Forum Romanum a zřídil Lateránské a etruské muzeum pro sbírky egyptského a etruského umění. Podporoval vybudování baziliky San Paolo fuori le mura zničené požárem v roce 1823 do původní podoby pozměněnou kazetovým stropem a jinými detaily. Podporoval umělce, a do doby jeho pontifikátu spadá i založení Německého archeologického ústavu v Římě, u jeho zrodu stál pruský vyslanec von Bunsen.

Přes svou velkou zbožnost byl papež Řehoř XVI. špatným hospodářem a správcem Církevního státu a na jeho nástupce Pia IX. Čekala složitá situace. Jeho náhrobek v bazilice sv. Petra vycházející z Canovova modelu mu nechali vyhotovit v roce 1855 jím jmenovaní kardinálové.⁴⁹

⁴⁹ Informace k této kapitole čerpány především z KNIH: Josef GELMI: Papežové. Od sv. Petra po Jana Pavla II., Praha 1994 a John Norman Davidson KELLY : Lexikon der Päpste, Stuttgart 1988

5. Závěr

Císařovna obdržela růži k 13. březnu 1831, krátce po svém sňatku s arcivévodou Ferdinandem, rakouským následníkem trůnu a od roku 1835 císařem. Po jeho abdikaci 2. prosince 1848 v Olomouci přesídlili oba manželé z Vídně na Pražský hrad, kde zůstali do Ferdinandovy smrti roku 1875. Tehdy sepsala Marie Anna svůj testament, kterým odkázala zlatou růži pražské katedrále. Svá poslední léta strávila ve Vídni, kde zemřela roku 1884.

Proč byla růže věnována zrovna Marii Anně? Odpověď je nutno hledat v tehdejší politické a hospodářské situaci celé Evropy, ale hlavně papežského státu. Během krátké doby došlo k jeho zabrání císařem Napoleonem a na Vídeňském kongresu v červnu 1815 došlo obnovení církevního státu. Tento stát byl však v důsledku oslabení válkou a vnitřními nepokoji nestabilní a ani snaha papežů nemohla odvrátit jeho zánik.

Papežové se snažili situaci řešit pomocí mocných spojenců jako byl Habsburský rod mající vliv nejen v Rakousku. Mezi obdarovanými nalézáme nejednu členku tohoto rodu nebo přímo představitelku rakouského dvora. Pius VI. obdaroval mimo jiné Marii Kristýnu arcivévodkyni rakouskou roku 1776, Pius VII. Karlu Augustu rakouskou princeznu v roce 1819. Tato růže, nyní v Kunsthistorisches Museum ve Vídni, je dílem Pietra Paola Spagni, který je se vší pravděpodobností také autorem růže císařovny Marie Anny.

Jedním z důvodů obdarování Marie Anny je i její nově nabyté postavení manželky následníka rakouského trůnu. Navíc se její postavení stalo důležitým vzhledem k zdravotnímu stavu Ferdinanda I. trpícího silnými záchvaty epilepsie. Papež Řehoř XVI. potřeboval silného ochránce svého státu, kterého našel v Rakousku. Již k jeho zvolení došlo hlavně díky vlivu knížete Metternicha. Proto bylo darování růže vlastně jen dalším logickým krokem Řehoře XVI.

Na této práci jsem si mohla ověřit své schopnosti a hlavně si uvědomit své nedostatky a moci začít pracovat na jejich odstranění. Největším zážitkem pro mě byla možnost prozkoumat Růži císařovny Marie Anny zblízka a velmi podrobně.

6. Summary

The golden rose of empress Maria Anna

This bachelor (skilled) work is about the golden rose, the gift from pope Gregor XVI. to empress Anna Maria Caroline Piae. She was a wife emperor Ferdinand I. Maria Anna had got this rose shortly after her marriage with archduke Ferdinand, who was the austrian successor to the throne. Ferdinand and Anna had among others the title of king and queen of Hungary.

They had the title emperor and empress after coronation in the year 1835. After Ferdinand abdication 2. december 1848 in Olomouc moved Ferdinand and Maria Anna from Wien to Prague's castle, where they lived to the Ferdinand's death in the year 1875. The empress bequeathed the rose to Saint Vitus treasure by testament from the 1874. Maria Anna lived last year from her life in Wien, when she died in the year 1884. The rose became part of the Saint Vitus treasure and still is up to the present day.

Gregor XVI. became pope owing to constraint of prince Metternich. He wasn't a supporter of modern things and of Italian nationalism. Gregor XVI. donated the rose to Maria Anna in the time of political disturbance in Italy. For him and pope's country was necessary and important countenance from Austria (actually the army) in this time.

The rose is dating by specialists in 1830 and marked as late-empire. Her origin is in Rome. She is indicated by three hall marks. On the left side is head of horse looking to the left in the oblong, afield pope's mark tiare and behind it two crossing keys (the whole is in six-square), the last mark is an unfinished rhomb placed horizontal – by the book of Constantin B. Bulgari, and determined as hall-mark of the rome goldsmith's master Pietro Paolo Spagna.

The rose is made from 18. th carat pure gold, weight of gold is 2 005,95 gr, weight of gold mantle is 1 186 gr, weight bunch of flowers is 819, 95 grammes.

The pedestal isn't from gold but from copper heavily gilt with gold, ornaments and facing are from bronze gilt with gold. The vase is stiffened by wooden braces and filled up by

plaster. The wooden brec weight 1 335 gr, other materials (plaster, copper brass) weight 1 185 gr. Weight of the whole work is 6 221 gr and heights is 92 cm.

The golden rose from empress Maria Anna is a beautifull work and it's own testimony value. Not only as one specific work but as one of many roses, which were by pope from 11. th century conferred upon to Catholic kings or gueens, princes or princesses, renowned generals or other distinguished personages and monasteries or churches.

Value of roses increase their blessing and ceremony Leatare Sunday, the day on which they are blessed, ceremony which arised this purpose.

Keywords

Golden rose, pope Gregory XVI, empress Maria Anna, ceremony holy orders rose, Laethare Sunday

V bakalářské práci je 42 195 znaků

Seznam vyobrazení

Obr. 1 Celkový pohled na kytici růží.....	4
Obr. 2 Detail jednoho z vedlejších květů.....	6
Obr. 3 Detail květů s lístky.....	7
Obr. 4 Rosa centifolia.....	8
Obr. 5 Detail květu	12
Obr. 6 Celkový pohled	13
Obr. 7 Detail ústředního květu s dírkovaným uzávěrem.....	14
Obr. 8 Manžetka držící větvice růží ve váze.....	15
Obr. 9 Hrdlo vázy s esovitými uchy.....	15
Obr. 10 Dno vázy s motivem palmových listů.....	16
Obr. 11 Detail tří punců.....	17
Obr. 12 Detail puncu koňské hlavy.....	17
Obr. 13 Detail hlavy andílka se zavěšením květinové výzdoby.....	18
Obr. 14 Čelní pohled na tělo vázy s erbem Řehoře XVI.....	19
Obr. 15 Podstavec.....	20
Obr. 16 Dvoustupňový sokl s plintem.....	21
Obr. 17 Detail lvího maskaronu.....	22
Obr. 18 Společný portrét českého krále Ferdinanda V. a královny Marie Anny, překresba listu vydaného k poslední pražské korunovaci v září 1836, Hořejš, Petr : Toulky českou minulostí. Od konce napoleonských válek do vzniku Rakousko Uherství 1815-187, Praha 1998.....	25
Obr. 19 Podobizny císaře Ferdinanda I a jeho choti Marie Anny: Hora, Hořejš, Petr : Toulky českou minulostí. Od konce napoleonských válek do vzniku Rakousko Uherství 1815-187, Praha 1998.....	27
Obr. 20 Erb Řehoře XVI, Gelmi Josef : Papežové, Od sv. Petra po Jana Pavla II., Praha 1994, str.236.....	28

Fotografie 1-15 pořízeny autorkou s laskavým svolením Správy Pražského hradu.

7. Seznam pramenů a literatury

Prameny dosud nepublikované

Evidenční list kulturní památky

Spis SPH 1011 2004

HOFFMANN Jaroslav: Restaurátorská zpráva č.j. 403.483/70

Literatura

BAUER Rotraund, DISTELBERGER Rudolf: Weltliche und Geistliche Schatzkammer, Wien 1987, str. 109-110

BULGARI C. G.: Gemmari e Orafi Italiani I, sv 2, Roma 1958-59, str. 32, 32, 428, 599

CORNIDES Elisabeth : Rose und Schwert im päpstlichen Zeremoniell, Wien 1967

FIDLER Jiří : České královny, In 234 českých osobností, Praha 2003, str. 118-119

FRANZEN August : Malé církevní dějiny, Praha 1992

HOLLER Gerd : Ferdinand I. poslední Habsburk na Pražském hradě. Spravedlnost pro císaře, Praha 1999

HORA Petr, HOŘEJŠ Petr : Toulky českou minulostí. Od konce napoleonských válek do vzniku Rakousko Uherstka 1815-1867, 7. díl, Praha 1998

HRYCH Ervíš: Velká kniha evropských panovníků, Praha 1998

GELMI Josef : Papežové. Od sv. Petra po Jana Pavla II., Praha 1994

KELLY John Norman Davidson : Lexikon der Päpste, Stuttgart 1988, str. 325-326

LABOA Juan Maria, Dué Andrea: Obrazový atlas dějin křesťanství, Praha 1998

Ottův slovník naučný, XXII, Praha 1904, str. 377

Ottův slovník naučný, XXVII, Fotoreprint z roku 1908, Praha 2002, str. 635-642

Ottův slovník naučný Nové doby, Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému, II, svazek 2, Praha – Litomyšl 1999

PODLAHA Antonín, Šittler Eduard : Poklad svatovítský. Soupis památek historických a uměleckých, Praha 1903, str. 195

PODLAHA Antonín, Šittler Eduard : Chrámový poklad u sv. Víta v Praze. Jeho dějiny a popis, Praha 1903, str. 158,

PODLAHA Antonín, Ilustrovaný katalog pokladu sv. Víta v Praze., Praha 1905

POHL Walter, VOCELKA Karel: Habsburkové, Historie jednoho rodu, Praha 1996,
str. 385-386

PROCACCI Giuliano, Dějiny Itálie, Praha 1997

Římský misál pro neděle a svátky, 2 vydání, Praha 1935, str. 166 (přeložil a poznámky
a průvodní slovo napsal P. Marian SCHALLER)

STEHLÍKOVÁ Dana, Encyklopédie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví, Praha 2003
str. 428

VEBER Václav, HLAVAČKA Milan, VOREL Petr: Dějiny Rakouska, Praha 2002